

Forrás: <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2023/01/illik-peter-v-mint-verbosszu-avagy-filmelemzes-clil-ben-a-kozepiskolai-tortenelemoran-13-03-07/>

Illik Péter

V mint vérbosszú, avagy filmelemzés CLIL-ben a középiskolai történelemórán

„Az eszmék golyóállóak.” (V mint vérbosszú)

A történelmi filmek elemzése ideális eszköz a középiskolai történelemórán, amely a diákok gondolkodási képességeinek fejlesztését szolgálja. Jelen tanulmány többrétegű metarefektív írás. Alapvető szintjén elmeséli a „V mint vérbosszú” című film történetét. Második rétegében elemzi a film egyes jeleneteit és annak mondandóját. Harmadik, módszertani rétegében bemutatja, hogyan lehet filmet elemezni CLIL-ben és leírja magát a CLIL oktatási technikát.¹ Végül pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy a film valójában nem Guy Fawkesről, nem a 17. századi Angliáról és nem is a film közvetlen témájáról, egy fiktív diktatúráról hiteles forrás, hanem saját készítőiről, azaz arról, hogyan látja és értelmezi a diktatúrát a 21. századi liberalizmus.

Az elméleti keretek

A történelmi témájú filmek kétségkívül hasznos segédeszköznek bizonyulnak a történelemórán, amint azt részletesen bemutatta például Varga Emese elméleti kereteket is adó írása. „A [történelmi tárgyú] játékfilmek hatásukat akkor érik el, ha a néző – jelen esetben a tanuló – bele tudja élni magát a film által bemutatott történetbe. Ezért a történelmi tárgyú játékfilmeknek meg kell felelniük bizonyos kritériumoknak, azt a hatást kell kelteniük, hogy amit bemutatnak, az teljes mértékben igaz. Ez a hatáskeltés audiovizuális szemléltető eszközünknek egyszerre előnye és hátránya is. Hiszen a játékfilmek használatával a történelmi gondolkodás fejlesztését szeretnénk elérni. A hitelesség látszatát is teljesen nélkülöző történelmi témájú játékfilmek komolytalanok és szemléltetés szempontjából nem használhatók, vagy olyan egyéb tartalmi elemmel kell rendelkezniük, amittől tanórán felhasználható lesz az alkotás. Példaként említeném Herendi Gábor **Magyar vándor** című filmvígjátékát, mert bár a film hazánkhoz kötődő történelmi eseményeket is bemutat, de teljes mértékben nélkülözi a történelmi és a korhűséget.”²

Jelen írás a fenti idézettől eltérő elméleti keretet vázol fel, tulajdonképpen a posztmodern történetírás jegyében jár el.³ Tételezzük fel, hogy a múlt, mint objektív létező, nem ismerhető meg, legalábbis az írott források – azaz a történelemtudomány fő eszköztára – alapján bizonyosan nem, mivel az objektív múltat egy vagy több személy látta, értelmezte, azt megírta. Ezen szövegeket a történész szintén olvassa, értelmezi, majd az olvasója (esetleg hallgatója) elé tárja, aki értelmezni fogja azt. Tehát sokszoros értelmezési torzításon megy át a megismerés, márpedig a legújabb pszichológiai kutatások azt bizonyítják, hogy az emberi elme már az érzékelési szakaszban torzít, azaz nagyon is sok igazság van abban, hogy azt látunk és hallunk, amit akarunk. Ebből talán az is következik, hogy nincsen igaz vagy éppen hiteles történelmi film egy adott múltbéli eseményről, személyről; de ha lenne is, a nézőknek legalább egy része nem értelmezné azt igaznak vagy hitelesnek a saját ismeretei alapján.

Ha tehát semmilyen történelmi film nem „igaz”, akkor valóban fontos lenne, hogy az arisztotelészi katarziselmélet jegyében érzelmi hatást váltson ki. A történelemérettségi kimeneti szabályozója azonban semmiképpen nem ilyesmit mér, hanem az úgynevezett – és a Varga által is említett – történelmi gondolkodást, amit a 2020-as NAT ekképpen fogalmazott meg: „A történelem tantárgy tanulása folyamán a tanuló számos ... történettel, konfliktussal, dilemmával, emberi magatartással és sorssal találkozik és foglalkozik [...]. A magyar történelem tanulása és tanulmányozása segít megértenie Magyarország és a magyar nemzet helyét és helyzetét a világban, és segít elmélyíteni benne a hazaszeretet érzését. [...] A történelem természete szerint értelmező jellegű, a tényekről alkotott különböző vélemények szükségszerűen vitákat eredményeznek. A történelemtanulás során ezek a viták arra ösztönzik a tanulót, hogy elgondolkodjon. [...] A viták úgy szolgálhatják a történelemtanulást, ha a tanulóban világossá válik a történelmi tény és interpretáció közötti különbség, illetve ha megerősödnek benne társadalmunk és európai, zsidó-keresztény gyökerű civilizációnk alapértékei.”⁴ A kerettanterv (KET) ezt így bontja ki: „Mindezek együttesen segítik a differenciált történelmi gondolkodás kialakulását, melynek következtében a tanuló képessé válik események, folyamatok és jelenségek különböző szempontú megközelítésére, valamint bizonyos történések okainak és következményeinek több szempontú feltárására. [...] Történelmi gondolkodás [...] önálló véleményt tud alkotni történelmi eseményekről, folyamatokról, jelenségekről és személyekről [...]”⁵

Tehát a kérdés az, hogy lehet-e egyáltalán nem hiteles történelmi témájú filmnek olyan referenciaértéke, amely egy vagy több, középiskolában feldolgozandó témához kapcsolódva történelmi gondolkodást fejleszt, sőt, akár az interdiszciplináris megközelítés jegyében egyéb tantárgyakhoz is kapcsolódik, megvalósítva a tantárgyi integrációt, esetleg fejlesztve az asszociációs készséget? Meglátásom szerint igen, és ennek megfelelően a jelen tanulmány talán formabontó módon a *V mint vérbosszú* című, 2005-ben piacra került amerikai, angol és német koprodukcióban készült DC Comics képregény-adaptációs akciófilmet választja. A film az erőszakosabb akciójelenetek, illetve maga a téma (diktatúra, forradalom) miatt végzős évfolyamon lehet szerencsés választás, egyébként pedig megtekintési korhatára 16 év.

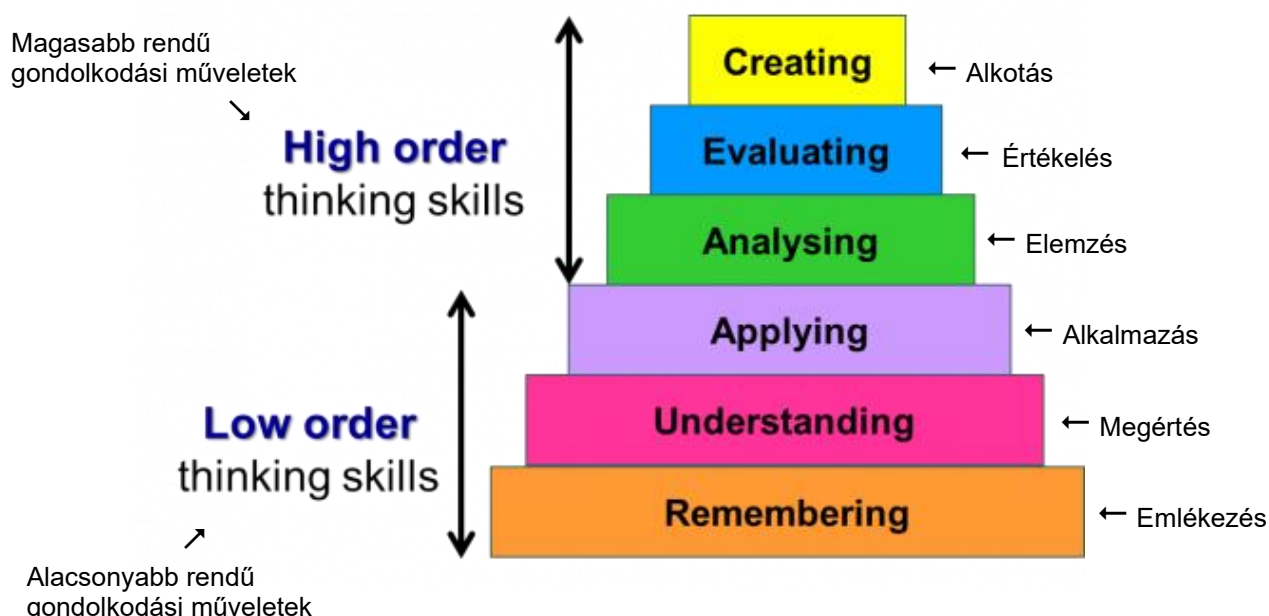
A módszertani keretek

„Szemléltetésre használandó játékfilm nem lehet helyettesítője egy tanórának, csak kiegészítő eszköze, még abban az esetben is, ha a tanórán teljes hosszában szeretnénk levetíteni – ez majdnem minden esetben lehetetlen, hiszen a történelmi játékfilmek hossza meghaladja a 45 percet –, szükséges a film felvezetése, a tananyagba helyezése, tartalmának ismertetése. A film bemutatása előtt folytasson a tanár párbeszédet az osztállyal, tűzzön ki megfigyelési szempontokat, adjon az észlelésen kívül egyéb feladatot. A dokumentumfilmeket forráselemzésre is lehet használni, a játékfilmek részletei pedig fejlesztik a kritikai érzéket is. A vetített anyagok – legyen az dokumentumfilm, játékfilm, vagy animációs film – többféle adathordozón fellelhetőek, számos fórumon hozzáférhetőek. Legkönnyebb az online elérhetőségek megkeresése, az MTV honlapján és több videó megosztó portálon is meg lehet találni a filmeket. Az audiovizuális szemléltetőeszközök használatához természetesen elengedhetetlenek bizonyos technikai feltételek.”⁶ Vargának szintén igaza van abban, hogy egy hagyományos, általános vagy középiskolai tanórán ezek a keretek adóttak. Jelen írás azt feltételezi, hogy ezek tágíthatók, például összevont óra, szakkör vagy egyéb megoldás formájában, de semmiképpen sem azt állítja, hogy a

Illik Péter: V mint vérbosszú, avagy filmelemzés CLIL-ben a középiskolai történelemórán

következőképpen kell egy filmet egy osztállyal közösen elemezni. Inkább csak azt jelzi, hogy jelen írás egyes részei megvalósíthatóak, összességében viszont inkább egy elemzésnek és ötletbörzének tekinthető. Módszertani keretének pedig sokkal inkább a CLIL-t (Content and Language Integrates Learning) tekinti:⁷ azaz a filmnézés és értelmezése, feldolgozása során olyan feladatokat, ötleteket vázol fel, amelyek nem csak a történelmi, hanem adott esetben a nyelvi és gondolkodási kompetenciát is fejlesztik, és megvalósíthatók kooperatív munkaformában is. A CLIL-t elsősorban angol nyelv tanítására találták ki, leegyszerűsítve a lényege, hogy a nyelvet és egy adott tartalmat együtt tanít és fejleszt. Ennél fogva nemcsak angol, hanem egyéb nyelvi tárgyra, szaktárgyra idegen nyelven, de valójában magyar nyelvű történelemtanításra is alkalmas, tekintve, hogy a történelemérettségin is szerepel a kritériumok között a nyelvhasználat, illetve a magyar közoktatás tradicionálisan elvárja minden tantárgy keretében az igényes magyar nyelv- és szaknyelvhasználatot. A CLIL annál is inkább releváns, mivel a következő készségeket kívánja fejleszteni:⁸

1. ábra: A CLIL fejlesztési területei

Ezek a területek részben fedik a magyar nyelvű történelemérettségit is, hiszen írásban a 100 pontos középszintű feladatsor első fele tesztkérdésekből áll, amelyek középszinten főként a szövegértésre koncentrálnak (emelt szinten van szükség komolyabb lexikális tudásra). A feladatsor másik fele esszéírás, amelynek keretein belül két esszét kell megírni. Ezek jellegük szerint nagyban fedik a fenti piramist: „mutassa be”, „elemezze”, „hasonlítsa össze”, „értékelje” típusú szövegeket kell alkotni. A szóbeli pedig lényegében megfelel az írásbeli esszéírás követelményeinek. Ha visszatérünk egy pillanatra a hagyományos didaktikai megközelítéshez, hogy a film nézése mellé adjunk ki például egy kérdés- és szempontsort, amely alapján a diák nézi a filmet, rögtön elgondolkozhatunk valamin: a tanulók kérdésekre válaszolnak egy adott logikai rendben, ami meglehetősen mechanikus folyamat. De ha például a kérdéseket nem lineáris rendben tesszük fel (vagyis az első kérdés a film 45. percére, míg a második a 10., a harmadik pedig a 25. percére stb. vonatkozik), a figyelem jobban fenntartható. Ha ezt pár- vagy csoportmunkában teszik, tudnak egymásnak segíteni,

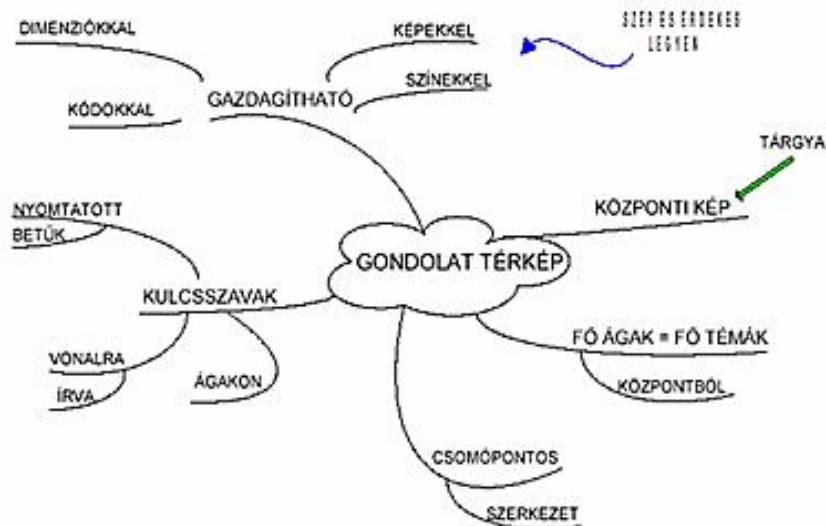
Illik Péter: V mint vérbosszú, avagy filmelemzés CLIL-ben a középiskolai történelemórán

ha valaki éppen „kikapcsolt volna”. Ráadásul a film végén a következő feladat is kiadható: rendezze össze a kérdéseket és a rájuk adott válaszokat a film sorrendjében. Ha ez nem is sikerül mindenkinek, mindenképp tanulságos, hogy a rossz válaszok (amelyek igazából nem rosszak) is megmutatják, hogy a diákok milyen logika szerint rekonstruáltak egy adott történetet.

A film első tíz perce

A V mint vérbosszú nyitóképe a készítő stúdiók logója, ahol egyből megjelenik a DC Comics.⁹ Itt a tanár első döntése az lehet, hogy valamilyen módon bevezeti az elváráshorizont fogalmát, és megbeszéli a diákokkal, hogy mit is várnak egy képregényhősös filmtől. Ezt az elvárásrendszert meg lehet vitatni egy gondolattérkép formájában: a diákok közösen vagy csoport- (esetleg pár-)munkában összegyűjtik a szuperhős-filmek jellemzőit. Itt érdemes a tanárnak átgondolni a diákokkal, hogy várhatólag milyen elvárásaik fognak és milyenek nem fognak teljesülni. A második döntés, amelyet a tanárnak érdemes átgondolnia, hogy milyen nyelven nézik meg a filmet, illetve felirattal vagy anélkül. Csak felvetés szintjén jegyzem meg: nyelvi csoportokkal vagy két tanítási nyelvű iskolában indokolt, hogy vagy a hang, vagy a felirat angol legyen, de egyébként nem angolos osztályban teljesen indokolt lehet a magyar felirat a magyar olvasási készség fejlesztésére.

2. ábra: Gondolattérkép

Forrás: https://tanulasmodszertan.blog.hu/2010/03/11/baratod_a_gondolatterkep
(Tanulasmodszertan.hu)

A film egy rövid szöveggel kezdődik. Itt a tanár szintén számos feladat szervezésére kap lehetőséget. Például megkérheti a diákokat, hogy írják le hallás után ennek néhány

Illik Péter: V mint vérbosszú, avagy filmelemzés CLIL-ben a középiskolai történelemórán

mondatát, majd pármunkában javítsák ki egymás helyesírási hibáit, ezután pedig nézzenek utána a november 5-i dátumnak, amely a narrátor szövegében elhangzott. Azt fogják találni, hogy Guy Fawkes katolikus angol katona és társai 1605. november 5-én megpróbálták felrobbantani az angol parlament épületét. Kudarcot vallottak, Guy Fawkest kínvallatás után kivégezték. Vagyis adja magát a gondolat, hogy egy Guy Fawkes-történet újramesélését fogjuk látni.

A film első jelenete (is) szimbolikus. Mivel három embert mutat párhuzamosan: a propagandistát a TV-ben, egy nőt (Eveyt) és V-t. Utóbbiak tükör előtt készülődnek elindulni, V felveszi a Guy Fawkes maszkját. Már itt számos megbeszélésre érdemes szimbólum szerepel. Érdemes felhívni a diákok figyelmét a film címére: V mint vérbosszú, azaz vendetta. A V alak alapvetően egy háromszöget formáz, és a film nyitójelenete is e szerint szerveződik. A vérbosszú szó jelentése, értelme, a talióelv (szemet szemért) is feleleveníthető, hiszen a diákok ezeket már tanulták a Bibliával, valamint Hammurapi törvényeivel összefüggésben. Ez az ismétlés számos formában történhet, akár egy csoportos megbeszéléssel is. Emellett szintén közös átgondolást érdemelnek a V egyéb jelentései: Victory (győzelem) vagy a római ötös szám. Mindkettőnek van jelentősége később a filmben. Továbbá a Guy Fawkes-maszk is számos jelenkori probléma felvetését teszi lehetővé: *„Guy Fawkes jellegzetes szimbólumának használata manapság talán népszerűbb, mint bármikor korábban. Az Anonymus hackercsoport hozta be először a köztudatba, de több antiglobalista és antikapitalista csoport gyakori jelképeként is funkcionál. Nem beszélve a tömegtüntetésekről, ahol számos résztvevő hordja a bajuszos maszkot, elfedve személyazonosságát, de felvállalva identitásérzetét a társadalmat érintő ügy(ek) mellett.*

1. kép: Guy Fawkes-maszk egy palesztin-izraeli konfliktushoz kapcsolódó tüntetésen

Illik Péter: V mint vérbosszú, avagy filmelemzés CLIL-ben a középiskolai történelemórán

Fotó: AFP

*Popkulturális jelentősége is vitathatatlan: a V mint Vérbosszú 1982-es képregénybeli feltűnése után a 2005-os mozifilm jóvoltából még nagyobb nyilvánosságot kapott. A hagyományörzés mellett a szellemiség is tovább él, így Fawkes térhódítása már nem csak abban merül ki, hogy az angol gyerekek elkészítik Guy nevű rongybabájukat, majd tűzijátékozás közepette elhamvasztják.*¹⁰

Visszatérve a kezdő háromszöghöz, a TV-ben éppen előadó kormánypropagandista, Prothero (magyar szinkron szerint) Aberrált Seggreült Állatoknak gúnyolja az USA-t. A 2014. májusi, magyar nyelvű középszintű érettségi 8. feladata a náci propagandáról szólt. (Ennek képanyagát egyébként esszében is felhasználták.) Tehát már a nyitójelenet tálcán kínálja a lehetőséget a hitleri náci diktatúrával való párhuzamok elemzésére.

2. kép: „Elfajzott zene” című propagandafüzet címlapja, 1939

Nemzetiszocialista plakát¹¹

Ezután este az utcán, Eveyt három hivatalos közeg a kijárási tilalomra és annak végrehajtására hivatkozva meg akarja erőszakolni. A jelenet fontos, mert ráutal a 20. század közepi diktatúrák azon gyakori vonására, hogy a legalitás örve alatt követtek el terrorisztikus

Illik Péter: V mint vérbosszú, avagy filmelemzés CLIL-ben a középiskolai történelemórán

cselekményeket. Ekkor jelenik meg V Guy Fawkes maszkban és menti meg a hősnőt egy némileg groteszk akciójelenetben.

Majd egy zömében V kezdőbetűből álló nagymonológót ad elő – ami önmagában nyelvi bravúr, és –, amely egyértelműen hamleti allúzió. *„Ránézve, avatott verselőművész, ki váltakozva játszik vértanút és vétkest mikor mit rendel a végzet. E jelmez nem vajmi világi hiúság, hanem végső véleménynyilvánítás, mely veszőben van. Viszont íme, visszatért váratlan a letűnt vitézség. Vivát! Megfogadta, hogy végez a hitvány veszett varanggal elveszejt a vétkes vezetést, mely vasra ver vihogva s vérbe fojtja a változás viharát. Az egyetlen válasz a vérbosszú, a vendetta, a végleges változás. Vakmerő, vitézi és végül a várva várt rég vágyott törvényes világba vezet ...hahaha... Való igaz, ez a verbális lavina végtelenné vált. Így azzal fejezem be: örvendek a szerencsének, szólítson V-nek.”¹²*

A film későbbi jelenetében V a Monte Cristo grófja c. filmjét nézi karddal a kezében. V a film akciójeleneteiben csak törököt használ. A középkori – kora újkori lovageszményre, gavallérságra való rájátszás szintén számos történelmi fogalom ismétlését kínálja tálcán. A tanárnak itt van döntése abban, hogy behozza-e bármilyen módon ezeket, vagy például a shakespeare-i színházat, illetve a Hamletet, a Monte Cristót analógiaként vagy nem. Ezzel eljutottunk a 132 perces játékidő első 10 percéig. Ebből az is következik, hogy a film ilyen részletességgel végigelemezhetetlen középiskolai órakeretben, de ugyanakkor jelzi ezen írás ötletbörze jellegét: nem kell és nem is lehet minden felmerülő elemzési lehetőséget, analógiát, illetve módszert megvalósítani.

Ami ezután jön...

Miután V megmenti Evey életét november 4-e éjjelén, megkéri, kísérje el egy koncertre, amelyen egy concertót ajánl Justicia istennőnek. Pontban éjfélkor, azaz már november 5-én felcsendül Csajkovszkij 1812 című nyitánya, és látványos tűzijáték keretei között felrobban az Old Bailey, amely az Angliai és Walesi Központi Büntetőbíróság épülete, és nem meglepő módon számos filmben szerepel, így az *Igazság ligája* című DC képregény-adaptációban is. Ez a jelenet is rengeteg lehetőséget kínál a tantárgyi integrációra: Csajkovszkij élete (a film szempontjából fontos, hogy homoszexuális volt, mivel ezt a témát a film még többször felveti), az 1812, amely Napóleon Oroszország elleni vesztes hadjáratának dátuma, Justicia vagy éppen a concerto jelentése. De a diktatúrák természetrajza szempontjából nem lényegtelen, hogy V éppen az angol igazságügy emblemikus épületét robbantja fel a filmben. Ha módszertani szemmel nézzük, a közös, frontális megbeszélés helyett választhatunk más jellegű megoldásokat is, például: a diákok keressenek zenét az Old Bailey felrobbantása jelenethez, indokolják döntésüket. A legérdekesebb választásokat (vagy legalább részleteket) meg is lehet hallgatni. A diákok rajzoljanak meg egyéb lehetséges, szimbólum értékű, jelentéssel bíró maszkokat V számára ehhez a jelenethez. Fontos, hogy az érettségien a diákoknak kell tudniuk vizuális információt dekódolniuk, azaz képet vagy térképet elemezni. Ezt segíti a transzformáció gyakorlása visszafelé is, amikor írott szöveg tartalmát kell lerajzolniuk.

A fiktív angol diktatúra reakciója: Csajkovszkijt betiltják, a lehallgatásokat fokozzák, a propaganda elismeri, hogy az Old Bailey-t felrobbantották, de azért, mert már megérett a bontásra, és egy új épület fog épülni. Azaz két párhuzamos narratíva látszik itt: V számára

Illik Péter: V mint vérbosszú, avagy filmelemzés CLIL-ben a középiskolai történelemórán

az Old Bailey felrobbantása az igazság halálát szimbolizálja, a kormány pedig a megújulás szimbólumaként állítja be. A film folyamatos és erős vallás- és egyházkritikával él, amit jelez a vezető, Adam Sutler főkancellár jobboldali-keresztény (pontosabban a film készítői által annak tételezett) beszédmódja. A rendszer ekkor kezdi el keresni Evey-t is, Finch főfelügyelőhöz kerül az ügy, aki párhuzamosan Evey és V történetével megismeri V múltját: egy kísérlet miatt váltak a képességeik emberfelettivé. V behatol Evey munkahelyére, az állami TV-be, és közvetíti saját narratíváját: ebben teszi november 5-ét a diktatúra elleni lázadás szimbólumává és megígéri, hogy egy évvel később november 5-én felrobbantja a parlamentet. A menekülése során magával viszi Eveyt is, aki elmondja, hogy fél és retteg a rendszertől, kiderül, hogy a szülei rendszerellenes aktivisták voltak, akiket elvittek. Míg Evey V-nél van, utóbbi elkezdti egyesével megölni a rendszer emblematikus figuráit: először Protherot, a rendszer propagandista médiaszemélyiségét, majd Lilliman püspököt, akit szexuális játékokat űző hipokritaként fest le. Ez utóbbi halálakor kapcsolódik be a nyomozásba Creedy, a főkancellár végrehajtója és első embere. A harmadik áldozat egy doktornő, aki a larkhilli haláltáborban (ez az utalás a német haláltáborokra felhasználható itt is oktatási célra, ha a tanár ilyen jellegű kitérő mellett dönt) kísérletezett emberekkel, többek között V-vel, az ötös számú alannyal, a tábor egyedüli túlélőjével, aki november 5-én szökött meg és rombolta földig a tábor. A püspök megölése után Evey a munkahelyi főnökéhez, Dietrichhez, a komikushoz menekült. Dietrichet egy műsoráért (amelyben parodizálja Sutlert) elviszik, Eveyt pedig V megmenti, de Evey ezt nem tudja. A diktatúrák viszonya a humorhoz szintén érdekes kitérő lehet, például a legismertebb magyar referenciával, Hofi Gézával.

Lényegében V, reflektálva arra, amit korábban Evey mondott (hogy fél és nem elég bátor) szimulálja a letartóztatást, bebörtönzést és kínzásokat. Evey egy magánzárkában él, ahol levelet kap egy nő lesbikus történetéről, akit emiatt vittek el korábban. Miután kiszabadul (V elengedi), rájön, hogy V rendezte meg az egészet, hogy a félelem elmúljon. Kettejük párbeszédében elhangzik: a művész hazudik, hogy feltárja az igazat. Evey asztmatikus fulladást kap a vita hevében, és megéri, hogy megtalálta önmagát, szembenézett halállal, ekkor válik a film értelmezésében szabaddá. A filmben számos jelenetében kerül elő a tükör, itt is, ami szintén sok lehetőséget ad a tanárnak a film szimbolikájának feltárására.

Miután Evey elhagyja V otthonát, a rendszer a propagandagépezet felerősítésével reagál. Eközben Finch főnyomozó rájön, hogy az a gyilkos vírus, amely évekkel korábban szabadult rá Angliára, és amelytől a jelenlegi vezető, Sutler és rendszere megvédi Angliát, valójában a kormány találmánya volt. V áruhában találkozik Finch-hel, és elmondja a vírus történetét. Az ő narratívájában: Sutler a tehetséges keresztény és fanatikus politikus hatalomra tört, ő fejlesztette ki és terjesztette el a vírust. Ezután V találkozik Creedyvel és összeugrasztja Sutlerrel; a történet a Röhm-Hitler történet allúziója: az első ember rettegése a második legbefolyásosabbtól. V alkut ajánl: megkapja Sutlert, cserébe feladja Creedynek önmagát. Ez a jelenet alkalmas lehet a jakobinus forradalmi paranoia működésének bemutatására, mint a modern totális diktatúrák egyik alapműködési sajátságának leírására.

Egy óra 40 percnél jön a fordulat, amikor az összefonódó események a végkifejletbe torkollanak pár nappal november 5-e előtt: Sutler zártkörű beszédében Creedyt hibáztatja, akiben megérnek V szavai, szabadulnia kell Sutlertől. V pedig több százezer Guy Fawkes maszkot postáztat ki a londoniaknak. Finch főfelügyelő azt mondja, érti a kirajzolódó mintázatot. Asszisztense megkérdezi Finchet, hogy szerint mi fog történni. Mire ő: valaki valami ostobaságot fog csinálni. Ez az a pont, ahol lehet egy rövid kreatív esszéírási feladatot adni a diákoknak: egyedül, párban vagy akár csoportokban írjanak egy rövid

Illik Péter: V mint vérbosszú, avagy filmelemzés CLIL-ben a középiskolai történelemórán

esszét, amelyben befejezik a történetet. Ehhez alapvető szempontokat érdemes megadni: mennyi idejük van rá, milyen terjedelemben, milyen formában osztják meg a többiekkel, milyen értékelést kapnak rá, valamint milyen tartalom szerepeljen (például Sutler, V, Evey, Finch sorsa, lesz-e forradalom etc.). Az ostobaság megtörténik, egy begyűjtő lelő egy gyermeket, megindulnak az utcai harcok.

November 5-e este a találkozások nexuspontja a londoni metróban. Evey megkapja a lehetőséget, hogy elindítsa a bombákkal megrakott metrószerelvényt a parlamenthez. V pedig elmegy a találkozóra Creedyvel. A háromszög vége: Creedy lelövi az elfogott Sutlert, majd megküzdenek. V saját élete árán ugyan, de megöli Creedyt és annak embereit. Finch megtalálja Eveyt a metróban, és nem akadályozza meg a metrószerelvény elindítását: az angol parlament felrobban.

A diktatúrák és forradalmak jellemzői

A film – mint minden alkotás – számos dologról szól, de oktatási célra leginkább a különböző, azonosítható ideológiai elemek, valamint a diktatúrák és forradalmak természetére vonatkozó gondolatok használhatóak. A történelem tantárgy és -érettségi egyik alapvető kompetenciaművelete az összehasonlítás. Ez mindig szempontok szerint történik. A film mellé kiadható egy táblázat a diákoknak, például a következő formában:

Diktatúrák/ Szempontok	Jakobinusok	Hitler	Mussolini	Sztálin
Erkölc				
Terror				

A lényege az, hogy maguktól is rájönnek, vajon mely diktatúrákról van szó: a jakobinus, a hitleri, a Mussolini-féle vagy a sztálini. A szempontokat kitalálhatják ők is, de bele lehet tenni párat segítségnek. Ezen a ponton a variációk száma szinte végtelen: lehet egy vagy több diktatúrát áttekinteni, ismételni, érettségi feladatok forrásait idevenni stb. Lehet azonosítani, hogy ezek közül melyek szerepelnek és melyek nem a filmben. Csak jelzésszerűen álljon itt: ugyanez a táblázat a forradalmakkal is elkészíthető.

Tegyük fel, hogy a táblázat közös elkészítésének a célja valamilyen kreatív írás elkészítése, amihez többféle CLIL-típusú feladatot választhatunk.¹³ Például a nézőpontok azonosításához és kialakításokhoz nagyon jó műfaj a levélírás: írjon levelet, mint a filmbéli diktatúra egyik szereplője a barátjának, amelyben úgy kell kimondani a negatív véleményét, hogy nem kritizálhatja a rendszert. Vagy szintén a nézőpontok választására alkalmas műfaj az újságcikk: fejezze be a V mint vérbosszú című filmet úgy, hogy ír egy cikket egy kormánypárti és egy ellenzéki újságíró szemszögéből a rendszerről, illetve annak összeomlásáról. A személyes, belső perspektíva gyakorlására jó például az a gyakorlat, hogy írjon egy cikket a következőképp: Én egy valaki (például rendőr, tanár, orvos stb.) vagyok a rendszerben és ezt tapasztaltam...

A film hiteles és igaz, de miről?

Ha visszatérünk jelen írás nyitógondolatához, érdemes feltenni a kérdést, hogy ez a film hiteles és igaz-e? Természetesen igen, csak nem mindegy, miről szól. Nyilvánvalóan a Guy Fawkes összeesküvésről vagy Anglia 20. század eleji történetéről teljes mértékig fiktív, többek között, mert az angol parlament nem robbant fel, de még ezernyi egyéb eltérést lehetne találni Guy Fawkes története és ennek fiktív újragondolása között. Ugyanakkor a film mindenképpen hiteles lenyomata annak, hogy a 20–21. század fordulóján az amerikai filmes világ hogyan gondolkodik egy diktatúráról, milyennek látja azt, és liberális vagy konzervatív elemeket használ-e annak elemzésekor. Itt jutunk el a történeti gondolkodás fundamentumához, amelynek egyik lényege a forrás (jelen esetben a film) által létrehozott narratíva egyes szemléleti-ideológiai elemeinek az azonosítása. Elég látványos, hogy a V mint vérbosszú jellegzetes hollywoodi – leginkább talán liberálisnak azonosítható (talán figyelembe veendő tény magáról a film keletkezéstörténetéről, hogy a forgatókönyv írók a Wachowski-nővérek) – kliséket használ: a leszbikusság kérdésének vagy a katolikus egyház és a szexualitás témájának beemelésével és hangsúlyozásával. Emiatt nemcsak a diáknak, de a tanárnak is reflektálnia kell az általa használt források narratívájára és azok ideológiai bázisára. Valamint itt kap lehetőséget a tanár arra, hogy az általa tanított ideológiákat (mint amelyen a liberalizmus) a gyakorlatban megmutassa a filmen; azaz egy többretegű reflexiós munka zajlik: a film készítői reflektáltak a diktatúra, forradalom és a Guy Fawkes-történet témakörére, de eközben legalább annyira megmutatták a saját gondolkodásukat is. Hiszen a műltről alkotott narratíva során az alkotó saját magát és jelenét is „beleprojektálja” abba. Erre a produktumra, jelen esetben a filmre reflektál a tanár, reflektálnak a diákok, illetve értelemszerűen teszik ezt egymásra és önmagukra is. Így alakul ki a film, az osztály és a tanár diskurzusa.

ABSTRACT

Illik, Péter

V for Vendetta or Film analysis in CLIL at History Lesson in Secondary School

I

The analysis of historical films is an ideal method at history lessons in secondary school which develops the thinking skills of students. This study is a meta reflective multi-level writing. Basically, it narrates the story of the film V for Vendetta. At second level, it analyses the specific scenes and message of the film itself. In its third, methodological layer it shows how to analyse the film in CLIL in class and describes the CLIL method as well. Finally, it also raises the attention to the fact that this film is not an authentic source on Guy Fawkes, 17th-century-England or on the specific topic of the film, a fictive dictatorship, but it is so on how the 21st-century-liberalism interprets dictatorships as such.

JEGYZETEK

- ¹ Jelentése magyarul „Tartalmat és Nyelvet Integráló Tanulás” (Content and Language Integrated Learning), szabadabb fordításban tartalomalapú nyelvoktatás.
- ² VARGA Emese (2013): Történelmi játékfilmek a történelemtanításban. *Történelemtanítás (XLVIII.) Új folyam IV. évf. 2. sz.* (július): <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/07/varga-emese-tortenelmi-jatekfilmek-a-tortenelemtanitasban-04-02-07/> (Letöltés, 2022. júl. 8. Kiemelések a szerzőtől: I. P.)
- ³ Erről bővebben: ILLIK Péter (2019): *A történészcéh alkonya*. Unicus Kiadó, Budapest, 32-49.
- ⁴ *Magyar Közlöny 2020.* 17. sz. 342-343.
<https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/02/nat2020-5-2020.-korm.-rendelet.pdf> (Letöltés, 2022. júl. 8.)
- ⁵ https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_gimn_9_12_evf (Letöltés: 2022. júl. 8. Kiemelés a szerzőtől: I. P.)
- ⁶ Varga (2013)_(Kiemelés a szerzőtől, I. P.)
- ⁷ Erről bővebben: COYLE, Do – HOOD, Philip – MARSH, David (2010): *CLIL*. Cambridge; DALE, Liz – TANNER, Rosie (2012): *CLIL Activities*. Cambridge; *Building Bilingual Education Systems*. Szerk.: MEHISTO, Peeter – GENESEE, Fred. Cambridge, 2015.
- ⁸ Forrás: <https://skyteach.ru/2019/10/10/lower-and-higher-order-thinking-skills-lots-and-hots/> (Letöltés: 2022. júl. 8.) Alulról felfelé haladva bal oldalon: alacsonyabb rendű gondolkodási műveletek, magasabb rendű gondolkodási műveletek; jobb oldalon: emlékezés, megértés, alkalmazás, elemzés, értékelés, alkotás.
- ⁹ Egy amerikai képregénykiadó és a DC Entertainment zászlóshajója, a Warner Bros. Discovery leányvállalata.
- ¹⁰ PERJE Sándor (2019): Ki volt Guy Fawkes, az ember a maszk mögött? *Világgazdaság*: <https://www.vg.hu/kozelet/2019/11/ki-volt-guy-fawkes-az-ember-a-maszk-mogott> (Letöltés: 2022. júl. 8.)
- ¹¹ A történelem írásbeli érettségik megtalálhatóak: https://dari.oktatas.hu/erett_ut_reszlet (Letöltés: 2022. júl. 8.)
- ¹² A kezdő nagymonológ elérhető itt: <https://www.youtube.com/watch?v=p390guPprew> (Letöltés: 2022. aug. 29.)
- ¹³ A példák innen származnak: DALE–TANNER (2012) 204-229.